

SHADMANOV Q.B., SHUKUROVA M.A.

**ETIKA ATAMALARINING
QISQACHA IZOHLI LUG'ATI**

O'quv qo'llanma

HP BUKHARA
HAMD PRINT

ISBN 978-9943-9666-0-4

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA’LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI

SHADMANOV Q.B., SHUKUROVA M.A.

ETIKA ATAMALARINING QISQACHA IZOHLI
LUG‘ATI

nomli o‘quv qo‘llanma

“BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti

Buxoro 2024

UO‘K 78(075)

Sh 71

SHADMANOV Q.B., SHUKUROVA M.A..

“Etika atamalarining qisqacha izohli lug‘ati” [Matn]: o‘quv qo‘llanma/ SHADMANOV Q.B., SHUKUROVA M.A...- Buxoro: “BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti, 2024.-264 b.

KBK 85.3ya7

O‘quv qo‘llanma Buxoro davlat universitetining 2024 –yil 2 -iyuldagi 452-U-sonli buyrug‘iga asosan nashr etishga ruxsat berilgan. Ro‘yxatga olish raqami 452-U-27.

Ushbu o‘quv qo‘llanmaning lug‘at qismi keng o‘quvchilar ommasi uchun mo‘ljallangan bo‘lib, unda axloq-odobga oid atamalariga qisqacha izoh berishni maqsad qilib qo‘yadi. Terminologik izohli lug‘at xarakteriga ega bo‘lgan bu kitobga ijtimoiy-falsafiy va ilmiy-ommabop adabiyotlarda hamda gazeta va jurnal sahifalarida tez-tez uchrab turadigan atamalar, ya‘ni sohaviy terminlar kiritilgan.

Taqdim qiliniyotgan o‘quv qo‘llanma nafaqat mutaxassislariga, balki keng o‘quvchilar ommasiga, gazetxon va kitobxonlarga, xususan, oliygoh talabalari va ziyolilarga mo‘ljallangan. Shuning uchun ham birinchi galda lug‘atxonlarning ehtiyojini qondirish maqsadida so‘zlarning ma‘nolarini to‘laroq ochib berishga va ularga berilgan izohlarni mumkin qadar soddalashtirishga va ixchamlarshirishga, shu bilan birga, ilmiy-falsafiy atamalarning tub mohiyatiga putur o‘tkazmaslikka harakat qilingan.

“Etika atamalarining qisqacha izohli lug‘ati” nomli o‘quv qo‘llanma Oliy o‘quv yurtlarining o‘qituvchilari va talabalari uchun mo‘ljallangan. O‘quv qo‘llanma talabalarga muloqot jarayonida hamda kasbiy yo‘nalish doirasida tilning og‘zaki va yozma shakllarida etikaga doir til birliklarini to‘g‘ri qo‘llay olishni o‘rgatish, ularning ijtimoiy-milliy madaniy muloqot malakalarini rivojlantirish, nutqiy so‘zlashuv ko‘nikmasiga ega bo‘lish, ijtimoiy-madaniy kommunikativ-muloqot malakalarini takomillashtirishga yordam berish bilan bir qatorda ilmiy izlanishlar olib borishda samarali amaliy manba bo‘lib xizmat qiladi. Izohli lug‘at shaklidagi o‘quv qo‘llanmada nutq etikaga doir misollar turli kontekstlarda yoritilgan. O‘quv qo‘llanmadan joy olgan mashqlar talabalarning dunyoqarashini oshiradi.

Taqdim qiliniyotgan o‘quv qo‘llanmaning izohli lug‘ati nafaqat mutaxassislariga, balki keng o‘quvchilar ommasiga, gazetxon va kitobxonlarga, xususan, talabalar va ziyolilarga mo‘ljallangan. Shuning uchun ham, birinchi galda, lug‘atxonlarning ehtiyojini qondirish maqsadida so‘zlarning ma‘nolarini to‘laroq ochib berishga va ularga berilgan izohlarni mumkin qadar soddalashtirishga va ixchamlarshirishga, shu bilan birga, ilmiy terminlarning tub mohiyatiga putur o‘tkazmaslikka harakat qilindi.

Taqrizchilar:

filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent M.H.Davlatova (BDTI)

filologiya fanlari bo‘yicha falsafa doktori, dotsent M.U.Saidova (BuxDU)

Falsafa fanlari doktori, professor Q.B.Shadmanov
bosh muharrirligi ostida.

ISBN 978-9943-9666-0-4

KIRISH

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2019-yil 21-oktabrdagi “O‘zbek tilining davlat tili sifatidagi nufuzi va mavqeyini tubdan oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoniga muvofiq davlat tili to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga rioya qilinishini, sohaga oid muammolarni tahlil etib, bu borada yagona davlat siyosati amalga oshirilishini ta‘minlash yuzasidan Vazirlar Mahkamasida Davlat tilini rivojlantirish departamenti tashkil etildi va yangi so‘z va atamalarni rasmiy iste‘molga kiritish borasidagi ishlarni tartibga soladigan Atamalar komissiyasi tuzildi. Qo‘lingizdagi “Etika atamalarining qisqacha izohli lug‘ati” ham ushbu chora-tadbirlarga javob tariqasida til o‘qitish sohasidagi ehtiyojni birmuncha qondirishga xizmat qiladi, degan maqsadda yaratildi. Kitob bugungi globallashuv davrida o‘zbek millatining go‘zal madaniyatini, betakror tilini, shuningdek, milliy qadriyatlarini milliy muloqot jarayonida yanada yuksaltirishga xizmat qiluvchi adabiyotlar, jumladan, lug‘atlar yaratish sohasiga qo‘shilgan baholiqudrat hissa bo‘ladi, deb umid qilamiz. Ushbu nashrni amalga oshirishdan ko‘zlangan yana bir maqsad – til o‘qitish, falsafa sohasi mutaxassislari, Oliy ta‘lim talabalari va qolaversa, qiziquvchilarga shu sohadagi terminlar, birikma va nomlarni o‘rganish va o‘z faoliyatlarida qo‘llash imkoniyatini yaratishdir. Shu o‘rinda hamma sohalar kabi etika terminlari ham o‘z til birliklari tizimiga ega ekani, uning lug‘at boyligi milliy, madaniy, tarixiy, lingvistik, huquqiy va boshqa xil iboralardan tashkil topganini eslatib o‘tish lozim. O‘quv qo‘llanmaning lug‘at qismidagi atamalami tanlashda ingliz, rus va o‘zbek tillari mezonlariga, til normalariga rioya qilindi.

O‘zbekistonda chet tillari, xususan, ingliz tilini o‘qitish dolzarb masalalardan biri bo‘lib, pedagog kadrlardan til o‘rgatishga katta e‘tibor berish kerakligi talab qilinmoqda. Ingliz tilida o‘qish, yozish, tinglab tushunish va gapirish kabi ko‘nikmalardan tashqari, bu tilda so‘zlashuvchi xalqlarning dunyoqarashi, madaniyati haqida bilish va bularning tilda aks etishini tahlil qilishni rivojlantirish maqsadida turli metodlardan foydalanilmoqda. “Etika atamalarining qisqacha izohli lug‘ati” nomli o‘quv qo‘llanma til o‘qitish sohasidagi ehtiyojni birmuncha qondirishga, bugungi globallashuv davrida ingliz va o‘zbek millatining milliy qadriyatlarini muloqot jarayonida yanada yuksaltirishga, kundalik muloqotda ishlatiladigan so‘zlalarni o‘zbek tilida ifodalab berishga xizmat qiladi. O‘quv qo‘llanmaning lug‘at qismidagi til birliklarini tanlashda ingliz va o‘zbek tillari mezonlariga, til normalariga rioya qilingan. O‘quv qo‘llanma ushbu sohadagi dastlabki izlanish sifatida uni tuzishda lug‘atchilikning barcha an‘ana va qoidalariga rioya qilishga, milliy ingliz tilida qo‘llanilayotgan yoki oldin Uyg‘onish davrida qo‘llanilgan (XVI-XVII asrlar) til birliklarini imkon qadar to‘plashga harakat qilingan.

Ushbu o‘quv qo‘llanma keng o‘quvchilar ommasi uchun mo‘ljallangan bo‘lib, o‘zbek tilidagi etika atamalariga qisqacha izoh berishni maqsad qilib qo‘yadi. Terminologik izohli lug‘at xarakteriga ega bo‘lgan bu o‘quv qo‘llanmaga ijtimoiy-falsafiy va ilmiy-ommabop adabiyotlarda hamda gazeta va jurnal sahifalarida tez-tez uchrab turadigan axloqqa oid atamalar, ya‘ni sohaviy terminlar kiritilgan.

Ushbu o'quv qo'llanmaning lug'at qismi keng o'quvchilar ommasiga uchun mo'ljallangan bo'lib, o'zbek tilidagi etika atamalariga qisqacha izoh berishni maqsad qilib qo'yadi. Terminologik izohli lug'at xarakteriga ega bo'lgan bu o'quv qo'llanmaga ijtimoiy-falsafiy va ilmiy-ommabop adabiyotlarda hamda gazeta va jurnal sahifalarida tez-tez uchrab turadigan axloqqa oid atamalar, ya'ni sohaviy terminlar kiritilgan. Taqdim qiliniyotgan o'quv qo'llanma nafaqat mutaxassislariga, balki keng o'quvchilar ommasiga, gazetxon va kitobxonlarga, xususan, oliygoh talabalari va ziyolilarga mo'ljallangan. Shuning uchun ham birinchi galda lug'atxonlarning ehtiyojini qondirish maqsadida so'zlarning ma'nolarini to'laroq ochib berishga va ularga berilgan izohlarni mumkin qadar soddalashtirishga va ixchamlarshirishga, shu bilan birga, ilmiy-falsafiy atamalarning tub mohiyatiga putur o'tkazmaslikka harakat qilindi.

O‘quv qo‘llanmaning tarkibi va tuzilishi

Kitobning I-qismida Leksikologiya faniga doir mavzular va mavzu doirasida mashqlar berilgan. O‘quv qo‘llanma yangi ma’lumotlar bilan boyitilgan va talabalarning tushunishi uchun qulaylashtirilgan. Muallif har bir mavzuning mazmunini umumlashtirish va soddalashtirilishga erishgan. Talabalar uchun qiziqarli testlar, ko‘rgazmalar tavsiya etilgan. Umuman olganda, bajarilgan ishda innovatsion texnologik metodlar keng qo‘llanilgan.

O‘quv qo‘llanmaning II-qismi bo‘lmish izohli lug‘atda bosh so‘zlar alifbo tartibida joylashtirilgan. So‘zlar bosh harflar bilan yozilgan. Lug‘atning asosiy maqsadi – o‘quvchilar nutqini axloqqa oid atamalar asosida boyitishga yordam berishdir. Ushbu nashrga axloqshunoslik fanining hozirgi rivojlanish darajasiga mos ravishda aniqlangan va taqdim etilgan ba’zi lug‘aviy tushunchalar kiritilgan. Ushbu lug‘atda so‘zlar tematik ravishda taqsimlanadi va ular quyidagi bo‘limlarni o‘z ichiga oladi:

- I. Etikaning umumiy muammolari;
- II. Axloqning asosiy sohalari;
- III. Axloqning asosiy jihatlari;
- IV. Axloq va ijtimoiy ongning boshqa shakllari bilan o‘zaro bog‘liqligi;
- V. Axloqiy ta’limotlar, axloqiy nazariyalar va yo‘nalishlar;
- VI. Diniy axloq va etika.

Atamalar tematik ravishda taqsimlanganligi uchun ayrim guruhlarda ularning takrorlanishi (mavzuga mantiqan to‘g‘ri kelishi tufayli) mumkin.

Lug‘at oxirida atamalarning alifbo tartibidagi ko‘rsatkichi berilgan.

SHADMANOV Q.B., SHUKUROVA M.A.

ETIKA ATAMALARINING QISQACHA IZOHLI LUG‘ATI

nomli o‘quv qo‘llanma

Muharrir: H.Qahhorov
Texnik muharrir: O.Jabborov
Musahhih: M.Kuziyeva
Sahifalovchi: X.Axrоров

Nashriyot litsenziyasi №040075. 23.09.2022. Orginal maketidan bosishga ruxsat etildi: 10.07.2024. Bichimi 60x84. Kegli 16 shponli. “Times New Roman” garn. Ofset bosma usulida bosildi. Ofset bosma qog‘ozi. Bosma tobog‘i 16.5. Adadi 100. Buyurtma № 465

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi
“BUKHARA HAMD PRINT” nashriyoti. Buxoro shahri
Hofiz Tanish Buxoriy ko‘chasi, 190-B uy. Tel: (97) 736-20-11
Bahosi kelishilgan narxda.

“BUKHARA HAMD PRINT” MCHJ bosmaxonasida chop etildi.
Buxoro shahri Qayum Murtazoyev ko‘chasi, 344-uy.